

POSTANOWIENIE

14 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Krzysztof Grzesiowski (przewodniczący)

SSN Agnieszka Góra-Błaszczkowska (sprawozdawca)

SSN Ewa Stefańska

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 14 stycznia 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej N.B.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Legnicy

z 2 kwietnia 2024 r., II Ca 166/24,

w sprawie z wniosku A.P.

z udziałem N.B.

o umieszczenie małoletniej w szpitalu psychiatrycznym bez jej zgody,

1. uchyla zaskarżone postanowienie i poprzedzające je postanowienie Sądu Rejonowego w Legnicy i przekazuje sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego;

2. przyznaje od Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Legnicy na rzecz adwokata B.R. kwotę 240 (dwieście czterdzieści) złotych powiększoną o stawkę podatku od towarów i usług, tytułem wynagrodzenia za nieopłaconą pomoc prawną udzieloną uczestniczce N.B. z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Krzysztof Grzesiowski

Ewa Stefańska

(P.H.)

UZASADNIENIE

Opiekun prawny małoletniej N.B. wniósł o jej umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym bez jej zgody.

Postanowieniem z 19 grudnia 2023 r. Sąd Rejonowy w Legnicy stwierdził potrzebę przyjęcia małoletniej do szpitala psychiatrycznego bez jej zgody oraz orzekł o kosztach postępowania.

Postanowieniem z 2 kwietnia 2024 r. Sąd Okręgowy w Legnicy, po rozpoznaniu apelacji małoletniej, oddalił apelację i orzekł o kosztach postępowania odwoławczego.

Sąd Okręgowy podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Rejonowy, zgodnie z którymi N.B. (ur. [...] 2006 r.) od 2015 r. pozostaje w instytucjonalnej pieczy zastępczej. W listopadzie 2016 r. z powodu zaburzeń zachowania była hospitalizowana na szpitalu psychiatrycznym. We wrześniu 2017 r. została umieszczona w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapeutycznym.

Od wakacji 2019 r. czas urlopowań spędzała u kandydatów na rodzinę zastępczą; 30 lipca 2020 r. została umieszczona w rodzinie zastępczej niespokrewnionej. Uczęszczała do Szkoły Branżowej, gdzie sprawiała liczne problemy wychowawcze; otrzymała promocję do drugiej klasy, ale nie chciała dalej kontynuować nauki w tej placówce. W roku szkolnym 2021/2022 r. rozpoczęła naukę w pierwszej klasie K. Liceum Ogólnokształcącego. Wszczyła tam kłótnie i konflikty, uczestniczyła w bójce z kolegą, nagminnie przeszkadzała w zajęciach, spóźniała się na lekcje. Podczas zajęć korzystała z telefonu, zakłócała lekcje poprzez głośny śmiech. Na skutek złego zachowania i braku poprawy 31 marca 2022 r. została rozwiązana umowa o świadczeniu usług edukacyjnych.

Opiekunowie zastępczy złożyli 9 listopada 2022 r. wniosek o rozwiązanie rodziny zastępczej podając, że stracili do małoletniej zaufanie i nie mają wpływu na jej zachowanie. N.B. dom traktowała jak hotel, nie respektowała zasad. Prowokowała swoją opiekunkę do wybuchów złości a później ją nagrywała.

W listopadzie 2022 r. matka jej ówczesnego chłopaka złożyła wniosek o rodzinę zastępczą, ale wniosek swój wycofała 21 grudnia 2022 r., ponieważ zaczęło dochodzić do incydentów z małoletnią; zauważyła, że małoletnia jest niestabilna emocjonalnie i potrzebuje pomocy specjalistów.

Do „Domu dla Dzieci” N.B. została przyjęta 23 grudnia 2022 r. Nie nawiązała od tego czasu żadnych relacji koleżeńskich. Jest osobą skupioną wyłącznie na sobie; manipuluje otoczeniem, kłamie, wykazuje brak empatii. W kontaktach z rówieśnikami bywa wulgarna i arogancka. Przekroczyła wszelkie dopuszczalne normy w kontaktach z pracownikami placówki. W marcu 2023 r. pocięła sobie ręce, płakała i groziła samobójstwem. Otrzymała skierowanie do szpitala psychiatrycznego, ale w dniu zaplanowanego wyjazdu odmówiła pobytu w szpitalu i uciekła z placówki. W marcu 2023 r. siostra N.B. zginęła w wypadku samochodowym.

Sąd Rejonowy na podstawie opinii biegłego ustalił, że w czasie postępowania skarżąca była zatrudniona jako ekspedientka. Była uczennicą Zespołu Szkół B., gdzie ukończyła 1 klasę z dobrym wynikiem. Małoletnia odmawiała leczenia psychiatrycznego oraz terapii psychologicznej, przejawiała zaburzenia zachowania i emocji z nieprawidłowo kształtującą się osobowością w kierunku osobowości dyssocjalnej oraz zachowania autoagresywne. Ujawniała negatywizm; w nadmiernym stopniu przeżywała gniew, miała trudności z dostosowaniem się do obowiązujących norm, reguł i zasad społecznych. Była bardzo negatywnie nastawiona do wszelkiej formy pomocy. W sposób nawykowy potrafiła posługiwać się kłamstwem, manipulacją, a nawet szantażem emocjonalnym. Jej zachowanie cechuje skłonność do popadania w konflikty, uleganie negatywnym wpływom, labilność emocjonalna, trudności w wyrażaniu swoich uczuć. W sposób impulsywny i często destrukcyjny reguluje swoje stany emocjonalne - często poprzez zachowania agresywne lub autoagresywne.

Zdaniem Sądu Rejonowego dotychczasowe zachowanie i wiedza w zakresie tego rodzaju zaburzeń wskazuje, że nieprzyjęcie skarżącej do szpitala psychiatrycznego spowoduje dalsze znaczne pogorszenie jej stanu zdrowia

psychicznego. N.B. spełnia kryteria umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym dla dzieci i młodzieży w rozumieniu art. 29 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego; wymaga leczenia psychiatrycznego, psychoterapii indywidualnej, konsekwentnych oddziaływań wychowawczych, radzenia sobie z frustracją i stresem.

Sąd Okręgowy rozpoznając apelację nie stwierdził niedostatków w materiale dowodowym i dokonał oceny wystąpienia ustawowych przesłanek instytucji unormowanej w art. 22, art. 23 ust. 1 i art. 29 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia psychicznego (dalej jako u.o.z.p.), które były najbardziej adekwatne do oceny stanu faktycznego sprawy. Opinia biegłego psychiatry, zgodnie z art. 46 ust. 2 u.o.z.p. jest obligatoryjnym środkiem dowodowym w sprawach dotyczących przyjęcia do szpitala psychiatrycznego. Taki dowód w sprawie został przeprowadzony, a Sąd II instancji po zapoznaniu się z jej treścią zaaprobował konkluzje biegłego. Zauważył, że biegła nie rozpoznała u badanej choroby psychicznej w rozumieniu czynnego procesu psychotycznego oraz upośledzenia umysłowego, bądź zespołu uzależnienia od środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych i alkoholu. Biegła ustaliła zaburzenia zachowania i emocji z nieprawidłowo kształtującą się osobowością w kierunku osobowości dys socjalnej, w tym zachowania autoagresywne, wyczerpujące przesłanki z art. 22 u.o.z.p. Źródła tych zachowań i problemów wychowawczych opiniowanej biegła upatrywała w cechach nieprawidłowo kształtującej się osobowości, powstałej na gruncie deprivacji istotnych potrzeb psychologicznych, szczególnie potrzeby miłości i bezpieczeństwa. Według biegłej skarżąca wymaga leczenia psychiatrycznego, psychoterapii indywidualnej, konsekwentnych oddziaływań wychowawczych, wzmacniania zachowań pozytywnych, uwrażliwiania na potrzeby i uczucia innych osób, radzenia sobie z frustracją i stresem, nabywania umiejętności interpersonalnych oraz uczenia asertywnego wyrażania potrzeb, opinii i emocji.

Od postanowienia Sądu Okręgowego w Legnicy skargę kasacyjną wywiodła N.B., zaskarżając je w zakresie pkt I, zarzucając naruszenia prawa materialnego w postaci art. 29 ust. 1 u.o.z.p. poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i stwierdzenie potrzeby przyjęcia jej do szpitala psychiatrycznego bez jej zgody, podczas gdy nie

jest ona osobą chorą psychicznie. Występujące u niej zaburzenia zachowania i emocji oraz nieprawidłowe ukształtowanie osobowości nie stanowią choroby psychicznej, a są jedynie przejawem zaburzeń psychicznych, które nie mogą uzasadniać wydania postanowienia o umieszczeniu w szpitalu psychiatrycznym bez zgody.

Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i orzeczenie co do istoty sprawy, tj. o oddalenie wniosku o przyjęcie do szpitala psychiatrycznego bez jej zgody, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w Legnicy do ponownego rozpoznania wraz z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Wnioskodawca nie złożył odpowiedzi na skargę kasacyjną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie.

Zgodnie z treścią art. 29 ust. 1 ustawy z 19 sierpnia 1994 r. o ochronie prawa psychicznego, do szpitala psychiatrycznego może być przyjęta, bez zgody wymaganej w art. 22 u.o.z.p., osoba chora psychicznie, której dotychczasowe zachowanie wskazuje na to, że nieprzyjęcie do szpitala spowoduje znaczne pogorszenie stanu jej zdrowia psychicznego.

Podstawy przyjęcia osoby chorej psychicznie do szpitala psychiatrycznego bez jej zgody na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 1 u.o.z.p. zostały ujęte bardzo wąsko i rygorystycznie. Orzekając o przyjęciu danej osoby do szpitala bez jej zgody, sąd musi ustalić, że jest to osoba chora psychicznie. Dopiero ustalenie istnienia choroby psychicznej pozwala na badanie kolejnych przesłanek zastosowania art. 29 ust. 1 pkt 1 u.o.z.p. czyli, że dotychczasowe (skonkretyzowane) zachowanie pozwala na postanowienie prognozy, że jej nieprzyjęcie do szpitala będzie skutkowało znacznym pogorszeniem zdrowia psychicznego (zob. m.in. postanowienia SN: z 13 czerwca 2013 r., IV CSK 126/13; z 24 stycznia 2014 r., V CSK 543/13; z 6 sierpnia 2014 r., V CSK 145/14).

Sąd Okręgowy pominął najistotniejsze dla sprawy ustalenie przez biegłego, że skarżąca nie jest chora psychicznie. Skoro więc skarżąca nie jest chora psychicznie, nie ma do niej zastosowania art. 29 ust. 1 pkt 1 u.o.z.p., a zaskarżone postanowienie musiało zostać wyeliminowane z porządku prawnego.

Rozpoznając sprawę ponownie Sąd powinien wziąć pod uwagę, że stosowanie środków izolacyjnych w postępowaniu przed sądem cywilnym może mieć miejsce tylko wtedy, gdy spełnione są przesłanki ich stosowania, tj. art.29 ust 1 u.o.z.p. Przesłanek tych nie może interpretować rozszerzająco, gdyż prowadzą one w istocie do pozbawienia prawa do decydowania o sobie, a wręcz do ograniczenia wolności osoby fizycznej. Skoro w niniejszej sprawie nie została spełniona podstawowa przesłanka, jaką jest choroba psychiczna, brak było podstaw do analizy dalszych przesłanek zastosowania art.29 ust.1 u.o.z.p.

Z tej przyczyny Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie i orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w zw. z art.13 § 2 k.p.c.

O wynagrodzeniu pełnomocnika reprezentującego skarżącą z urzędu orzeczono stosownie do § 2, § 4 ust. 1, § 14 ust. 1 pkt 3 oraz § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 14 maja 2024 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa albo jednostki samorządu terytorialnego kosztów pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz. U. z 2024 r. poz. 763).

Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Krzysztof Grzesiowski

Ewa Stefańska

(P.H.)

[a.ł]